

Ekosysteemipalvelut hyvinvoinnin perustana

Eeva Furman
Keskuksen johtaja
Suomen ympäristökeskus

Ihmisen ja ekosysteemien suhde on monimutkainen. Ihmislaji muodostaa yhdessä muiden eliöiden kanssa sosio-ekologisia systeemejä. Homo sapiens on dominoiva laji ja kykenee hyödyntämään tehokkaasti ympäristöään. Samalla ihminen vaikuttaa rajusti systeemien toimintaan ja niiden toiminnan edellytyksiin. Näin hyödyntämisestä seuraa paitsi hyötyjä, myös haittoja. Systeemin toiminnan muuttuessa ihmisen omat menestymisen mahdollisuudet joutuvat koetukselle.

Ihminen on jo pitkään kiinnittänyt huomiota luonnonvarojen hyödyntämisen ja maankäytön haittavaikutuksiin ja pyrkinyt torjumaan haittoja mm. luonnonsuojelun avulla. Luonnonsuojelupolitiikka ei ole kuitenkaan tuottanut toivottua tulosta vaan ekosysteemit jatkavat rapautumistaan ja niiden toimintakyvystä vastaavien lajien häviämisenopeus on korkea.

Vaikuttavuuden lisäämiseksi ekosysteemeihin ollaan nyt ottamassa uudenlaista otetta. Yksittäisten lajien sijaan tarkastellaan suurempia kokonaisuuksia, ekosysteemejä ja ongelmien sijaan ollaan kääntämässä huomiota ihmiselle luonnosta koituviin hyötyihin, ekosysteemipalveluihin. Ekosysteemipalvelut mahdollistavat luonnonvarojen kestäväen käytön ja luonnonsuojelun yhteissuunnittelun.

Metsät tarjoavat lukuisia ekosysteemipalveluita kuten raaka-ainetta, ravintoa, lääkkeitä ja terveyspalveluita. Metsien monikäyttö mahdollistaa useiden palveluiden samanaikaisen hyödyntämisen. Eri metsäalojen hoidossa voidaan myös erikoistua tiettyjen palveluiden tuottamiseen - tärkeää on kuitenkin, että laajemmassa kokonaisuudessa ja pidemmällä aikavälillä käyttö on mahdollisimman monipuolista ja kestävä, jotta metsien vielä meille tunnistamattomiakin palveluita voidaan säilyttää tuleville sukupolville.

Hyvinvointimme on riippuvainen ekosysteemipalveluista. Hallittu sopiminen niiden hyödyntämisestä on tärkeää, jotta sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset tarpeet ja tavoitteet toteutuvat. Erik Allartin jakaa hyvinvoinnin avaimet seuraavasti:

Elintaso:

- tulot

- asumistaso
- työllisyys
- koulutus
- terveys

Yhteisyys-suhteet:

- paikallisyhteys
- perheyhteys
- ystävyysuhteet

Itsensä toteuttamisen muodot:

- arvonanto
- korvaamattomuus
- poliittiset voimavarat
- mielenkiintoinen vapaa-ajan toiminta ("tekeminen")

Kaikilla näillä on havaittavissa yhteyksiä ekosysteemipalveluihin. Elintason osalta merkittävin seikka on terveys. Ekosysteemipalvelut mahdollistavat ihmisen elämän maapallolla. Ne vaikuttavat myös suoraan tai epäsuorasti terveytemme ja elinmahdollisuuksiimme maapallon eri osissa. Luonnosta saatavat ravinto- ja lääkeaineet ovat meille tuttuja, mutta uusi tutkimustieto paljastaa esimerkiksi, miten myrkyv vapaa luonto vähentää liikalihavuuden riskiä, ja että viheralueiden läheisyys laskee astman ja mielenterveysongelmien yleisyyttä.

Yhtä lailla keskeistä elintason osalta on myös ekosysteemien arvottamisen ja siihen liittyvän markkina-arvon tai myönnettävän korvauksen huomiointi. Ekosysteemipalveluista voi siis syntyä ihmiselle tuloja, mutta myös kustannuksia. Ekosysteemipalveluiden omistajuudesta päätettäessä yhteisyys-suhteet ovat tärkeitä. Mahdollisuus päästä tunnistamaan ja arvottamaan oman ympäristön ekosysteemipalveluita tukee perhe- ja ystävyysuhteita, ja erityisesti lisää yhteyttä omaan paikallisyhteisöön.

Tässä onkin ekosysteemipalveluihin liittyvän hyödyntämisen ja siitä päättämisen keskeisin haaste: kenen sana painaa kun tietyn paikan ekosysteemipalveluita hyödyntävät paikallisten lisäksi sellaiset ihmiset ja yhdyskunnat, jotka elävät satojen, jopa tuhansien kilometrien päässä. Kuka määrittää käytön - onko kaikki kaupan?

Ekosysteemipalvelut tarjoavat myös runsaasti mielekästä tekemistä. Luonnon tarjoamat mahdollisuudet kehittyä ihmisenä ja toteuttaa itseään ovat yleismaailmallisesti tunnustettuja. Ekosysteemien toimintojen lamaantuminen kaventaa mahdollisuuksiamme kehittyä tasapainoisiksi ihmisiksi ja elää rikasta elämää.

Osasta ekosysteemipalveluita voidaan käydä kauppaa markkinapohjaisesti, osalle rahallisen hinnan määrittäminen on vaikeaa ja osalle mahdotonta. Palveluiden tunnistaminen, arvojärjestykseen asettaminen ja mahdollisesti rahallinen arvottaminen vuorovaikutteisesti on tärkeää, sillä palveluista tulee palveluita vasta kun joku niitä käyttää – nyt tai tulevaisuudessa.

Tämä onkin haaste, johon jatkuva dialogi, usein päätösanalyttisin menetelmin tuettuna, voi auttaa.

Mutta onko hyvinvointi yhteiskunnassamme hyve? Jos näin on, tulisi pohtia, miten ja missä tapauksissa julkisen vallan tulisi vaikuttaa ekosysteemipalveluilla käytävään kauppaan niin, että hyvinvoinnin edellytykset toteutuvat. Viime kädessä ekosysteemien toimintakyvyn säilyminen on perusta, joka mahdollistaa ekosysteemipalvelut ja sitä myötä myös ihmisen hyvinvoinnin.